

Az alsószemerédi apácák öröksége

A Mária-ház története

Béla bácsit tinédzserkoromban ismertem meg. Akkoriban már nyugdíjas volt. Jókedvű, mindig mosolygó, nyugodt ember volt. Korán kelt, délelőtt a közeli dombokat, réteket járta kedvenc kutyájával. Ebédre hazaért, picit beszélgetett, majd elvonult az emeleti szobájába festeni. Béla bácsi hobbija ugyanis a festés volt. Általában tájképeket, virágcsokrokat, állatportrékat festett. Egy-egy festményen több napig is dolgozott. Először megtervezte, majd megfestette a képet. Ha valami nem jól sikerült, javított rajta. Amikor elkészült a festménnyel, büszkén mutatta meg a családnak. Nem reklámozta magát, de minden helybeli tudta, hogy szépen fest. Ha valakinek megtetszett egy-egy festménye, ő örömmel odaajándékozta azt. Béla bácsi festeni még gyermekkorában tanult meg a helyi zárdában lakó apácáktól. Tőle hallottam először az apácákról, akik évtizedekig a faluban tevékenykedtek, tanították a gyerekeket, segítettek a betegeken és a szegényeken. Furcsa formájú főkötőt és szürke ruhát viseltek. Béla bácsi keveset mesélt róluk, szűkszavú volt, de beszéd közben mindig mosolygott, örömmel emlékezett rájuk. Én nem kérdeztem. Abban az időben más érdekelt. Aztán eltelt 10-20 év és közben rájöttem, hogy azok az apácák, irgalmas nővérek a falu és a környék életében fontos szerepet tölthettek be. Tudom, hogy még rengeteg puzzle darabka hiányzik a történetből, de lassan összeáll a kép, és megismerheti az utókor az alsószemerédi Mária-ház történetét. Alsószemeréd községtől nem messze, a Selmec-patak völgyében az Ipoly folyótól északra a felsőszemerédi kastélyban született egykoron az a grófnő, akinek a nevével szorosan összefügg a szemerédi apácazárda története. A felsőszemerédi birtok és kastély jelentős uradalmi központ volt korábban. A grófnő édesapja Stainlein-Saalenstein János Gottlieb Eduárd bajor gróf volt. A tehetséges nemesember először a bajor követség titkára volt Bécsben, később bajor királyi kamarás, titkos tanácsos és meghatalmazott miniszter lett. 1830-ban bajorországi grófságot (Saalenstein) kapott és ezáltal grófi rangot nyert. Neje báró Paczolay Hellenbach Zsuzsanna Rozália révén Szemeréden szerzett birtokokat és a család a festői szépségű felsőszemerédi kastélyban telepedett le. A háziúr több jeles személyiséggel is jó kapcsolatot ápolt. Jó barátja volt gróf

Széchenyi István, aki személyesen is járt a szemerédi kastélyban és kellemes élményekkel távozott a kiváló emberektől.

A bajor származású Eduárd gróf az akkori Magyarország társadalmi és gazdasági életében olyan fontos szerepet töltött be, hogy személyesen is részt vett a 19. század egyik legfontosabb magyar építményének, a Lánchídnak a tervezésénél is. A magyar országgyűlés 1827-ben honfiúsította báró Stainlein Eduárdot és törvényes utódait, értékelve ezzel a magyar nemzet és haza érdekében kifejtett munkásságát. 1832-ben gróf Széchenyi István megalapította a Hídegyletet. Az egyesület elnöke pedig nem más, mint a Bécsben nagy befolyással rendelkező és Felsőszemeréden élő Stainlein-Saalenstein János Eduárd lett, aki a megtisztelő megbízást azzal a kikötéssel fogadta el, ha Széchenyi vállalja az alelnöki tisztséget. Sajnos a későbbi tervezésben a gróf már nem tudott részt venni, hiszen egy évvel később, fiatalon, 48 évesen Pesten tüdőgyulladásban elhunyt. A sors fintora, hogy az elkészült Lánchídon, amely a korabeli Magyarország erejének, Buda és Pest egységének szimbóluma volt, sem Eduárd gróf, sem pedig Széchenyi nem kelhetett át. Eduárd gróf korai halála miatt, gróf Széchenyi pedig azért nem, mert még az átadás előtt elmeagyógyintézetbe került.

Eduárdnak és feleségének, Zsuzsannának nyolc gyermeke született. Három fiú korán meghalt. A gróf korai halála után az öt gyermek: Zsófia Karolina, Lajos Károly, Malvina, Leontine Rozália és Ottó Lajos nevelése Zsuzsanna nagyasszony feladata lett. A rendkívüli műveltséggel rendelkező grófnő férje halála után is nagy gondot fordított a kultúrára, művészetekre és a gyermekek nevelésére. Kihasználva korábbi jó kapcsolatait 1834-ben a híres magyar zeneszerzőt és zongoraművészt Erkel Ferencet alkalmazta a kastélyban, aki zongorázni tanította a kastély gyermekeit.

1840-ben Robert Volkmann német származású zeneszerző és zenepedagógus oktatta zenére a Stainlein gyerekeket. A kastély úrnője sok mindenben támogatta Volkmann kibontakozását, a mesternek a szemerédi birtokon kitűnő lehetősége nyílt a zeneszerzésre is. Több romantikus hangvétellű zeneművet írt itt. Köszönhető ez elsősorban a gyönyörű környezetnek és a szinte családias kapcsolatnak a bárónővel.

Zeneszerzők, politikusok, költők, nyelvészek között nevelkedett tehát történetünk főhőse, Leontine Rozália, aki a család ötödik gyermekeként látta meg a napvilágot.

Gróf Stainlein Saalenstein Leontine Rozália 1827. augusztus 14-én született (más források szerint 1826-ban született). A grófnő fiatal éveiről keveset tudni. Szeretett édesapját fiatalon elveszítette. Később bátyja Lajos is elhagyta a családi fészket és csupán a szünidőben tért haza. Édesanyjuk többször is próbálta eladni a családi birtokot, gondjai voltak a kastély és a birtok vezetésével. A birtok megmentője később Leontina nővére, Malvina és annak férje, Wilczek Henrik osztrák császári kamarás lett. Az ő gyermekeik szintén a kastélyban születtek és nevelkedtek.

A fiatal grófnő tehát édesanyjával, nővérével és annak családjával élt a kastélyban. Annak ellenére, hogy mindkét nővére férjhez ment és Lajos bátyja is megnősült, ő nem keresett vagy nem talált magához illő párt.

A család több tagja is rendszeresen támogatta a szegényeket, gyermekeket, betegeket, tűzkárosultakat, a legnagyobb adakozó viszont a későbbiekben Leontine lett. Rendszeresen támogatta a környékbeli szegényeket és segített a betegeken. Egész gyógyszerterát rendezett be a lakásán. Ide látogattak el naponta a betegek, nyomorultak. Akik pedig nem bírtak elmenni hozzá, azokat ő kereste fel személyesen. Minden nap korán kelt. Még a közös családi reggeli előtt meglátogatta a község betegeit és azok között orvosságot, élelmiszert osztott szét, a reggelin viszont már úgy jelent meg, mint aki éppen akkor lépett ki a hálóterméből.

A grófnő az evangélikus hitről áttért a katolikusra. Ebben maga a néhai pannonhalmi főapát segített neki és Jézushoz hasonlóan a rászorulóknak szentelte életét. 1880 őszén egy beteglátogatás közben elcsúszott és eltörte bal lábát. A szeretett grófnőt a falubeli férfiak karjaikra emelve vitték be a grófi család kastélyába. A törött láb sajnos nem gyógyult, a korábban aktív grófnő csupán mankóval tudott mozogni a szobájában. Szinte teljesen lebénult. Időközben édesanyja is meghalt és teljes felépülése kétségessé vált. Leontine grófnő oly elkeseredett volt, hogy elhatározta, hogy Lourdes-ba utazik és a Szűzanya segítségét kéri, hogy újra lábra tudjon állni. Fogadalmat tett, mely szerint, ha visszanyeri lába épségét minden vagyonát a szenvedő betegek ápolására ajánlja fel, ő maga pedig apáca lesz. Lourdes-ban isteni csoda történt a grófnővel és a lába, ami korábban szinte használhatatlan volt, újra megmozdult. A grófnő először csupán az egyik mankót, majd később a másikat is elhagyta. Lourdes-ból egyenesen Grazba utazott, hogy ott a Páli Szent Vincéről elnevezett irgalmas nővérek házában beváltsa ígéretét, vagyonát a betegek ápolására felajánlja, ő maga pedig apáca legyen. Itt viszont egy újabb baleset történt vele. Az anyaház előtt a hintóról olyan szerencsétlenül lépett le, hogy mindkét lába megsérült. Ekkor újból Szűz Máriához fordult és arra kérte őt, hogy mutassa meg neki a helyes utat az életében, tudassa vele, hogyan tudná a lehető legjobban leróni a háláját a Lourdes-i csodaért. Rövid elhatározás után úgy döntött, hogy a családi birtokon, Alsószemeréden a vagyonából zárdát fog létrehozni. Ezt az elhatározását hamarosan tettek követték. 1883. augusztus 5-én személyesen a pannonhalmi főapát látogatott el a községbe, hogy az elkészült és teljesen berendezett emeletes zárdát felszentelje és a három Grazból érkezett nővért bevezesse.

Leontina grófnő minden bizonnyal azért döntött a Grazban tevékenykedő Páli Szent Vince Szeretetleányai szerzetesrend mellett mivel ezen „szeretetleányok”, irgalmas nővérek elsődleges feladata a betegápolás és a szegények szolgálata volt. Olyan feladatok, amelyeket ő már korábban, balesetei előtt is végzett a környéken.

Megalakult tehát az alsószemerédi Mária-ház, melynek elsődleges célja a betegápolás volt. Az intézet alaptőkéje 50.000 korona volt. Tíz évvel később a helyi plébános 50 ezer katolikus hold földet adományozott az intézetnek,

melynek jövedelmét csupán az árvák felnevelésére lehetett fordítani. A Mária-ház igazgatója és lelki vezetője is a helyi plébános lett, aki maga is aktívan részt vett a plébánia területén lakó fiúk és leányok nevelésében.

Az irgalmas nővérek főbb munkaterületei a rend alapítója Páli Szent Vince szerint a betegápolás, szegénygondozás, árvák nevelése, szegény gyermekek tanítása, hajléktalanok gondozása volt. Az Alsószemeréden szolgálatot teljesítő irgalmas nővérek fogadalmukat komolyan vették és szinte minden területen helyt álltak. A létrehozott zárdában ápolták a betegeket, oktatták a falu leányait (lányegyletet) és több gyakorlati dologra – varrás, házi és kerti munkák – is megtanították őket. Befogadták, felkarolták és nevelték a környéken élő árvákat. Szinte minden területen szorosán együttműködtek a helyi plébánossal. Később már nemcsak a helyi lányokat tanították, de egy-két esetben oktató-nevelő munkájukat kiterjesztették az itt élő fiatal legényekre is. Nemcsak a helybelieket tanították, az utánpótlásról is gondoskodtak. Az alsószemerédi zárdában több olyan irgalmas nővér is élt és tanult, aki a későbbiekben az ország más részén teljesített szolgálatot. A helyi plébános alapítványt is létrehozott a szerzetesi pályára készülő leánygyermekek megsegítésére.

Az intézmény rövid időn belül nemcsak az akkori Hont megyében, de egész Magyarországon híres lett. A 20. század elején az alsószemerédi zárda egy ismert és elismert szociális intézmény volt a környéken. A szürke ruhát és a jellegzetes, keményített, fehér vászonból készült, pillangó szárny alakú főkötőt (kornétát) viselő nővérek gyorsan beilleszkedtek a falu életébe. A köznyelv szürke nénéknek (nénikéknek) nevezte el az irgalmas nővéreket, utalva ezzel szürkéskék ruhájukra. Furcsa. szárnyas főkötőjük miatt a helybeliek nálunk kornélás apácáknak hívták őket. A zárda főnöknője sok éven keresztül Drozdek Vilma irgalmas nővér volt.

A zárda fennállásának 25. évfordulóját is méltón megünnepelték a falusiak. Erről a helyi plébános is részletesen beszámolt az egyik helyi lap hasábjain. A zárda árnyékos udvarán színpadot emeltek fel. Az ünnepségen megjelent a felsőszemerédi grófi család, az Ipolyságon szolgálatot teljesítő irgalmas nővérek, a besztercebányai kedves nővérek. A helybeli rezesbanda egész délután nagy lelkesedéssel és ingyen zenélt. A Ben Hur híres regényt moziképekben tekinthették meg a falusiak. Végül pedig a szemerédi leányok és asszonyok jól betanult szerepben hívták fel a közönség figyelmét a 25 év történetére. Mivel a zárdafőnöknő, Drozdek Vilma már a zárda megalapításától fogva itt tevékenykedett, az ünnepség szerves része volt az a megemlékezés, amelyben a főnöknő áldásos munkáját köszönték meg a falusiak. A kedvesnővér pedig, akit mindenki annyira szeretett a községben, az egész felvonulás alatt lesütötte szemét és könnybe lábadt szemekkel nézte a műsort.

A későbbi évekről kevés információval rendelkezünk. Leontine grófnő még a zárda fennállásának 25. évfordulója előtt, 1906-ban meghalt. A grófnőt a családi sírboltban, a felsőszemerédi kriptában helyezték örök nyugalomra.

A zárda igazgatója, a helyi plébános, közel 55 éves alsószemerédi szolgálat után, 1929-ben hunyt el. A zárda nővérei 1932-ben méltó emlékként életnagyságú szobrot emeltek hűségük lelkipásztoruk alsószemerédi temetőben domboruló

sírhalma fölé. Az egész alakos szobor Jézust, a jó pásztort ábrázolja, kezében pásztorbottal, lábánál két báránnyal, mellette egy magas kőkereszt áll.

A tudós, nagyműveltségű falusi plébánosnak, Viszola Jánosnak nemcsak az alsószemerédi hívek, de az egyetemes magyarság is hálás lehet. E vidéki plébánosnak köszönhető ugyanis, hogy Jeruzsálemben az Olajfák hegyén a magyar vallásosság is képviselve van. De ez már egy másik történet...

Drozdek Vilma főnövér 1941-ben 74 éves korában halt meg. Ő is, mint a többi irgalmas nővér is, az alsószemerédi temetőben van eltemetve.

Egy 1935-ben megjelent tudósítás egy új irgalmasrendi zárda, egy római katolikus iskola és egy új kultúrház felavatásáról számol be. Feltételezéseim szerint ekkor épülhetett meg a zárda bal oldali szárnya. A zárda régi épületében (jobb szárnyrész) kapott helyet a Viszola János által alapított szegény- és árvaház, amelyet továbbra is az irgalmas nővérek vezettek. Az építési költségek nyolcvan százalékát az irgalmas nővérek provinciája, 20 százalékát pedig a néhai plébános alapítványa fedezte. A helybeli katolikus ifjúsági leányegyesület színvonalas műsorral örvendeztette meg a közönséget. A műsort a beszámoló szerint Koncz Lilióza irgalmasrendi nővér tanította be.

A második világháború után még körülbelül 11 irgalmas nővér élt a zárdában, akkoriban főleg időseket gondoztak. A kommunista rendszer megjelenése és hatalomátvétele után szinte teljesen eltűntek a szemerédi zárdából az apácák. A zárdaépületben ezután évekig a helyi nemzeti bizottság székel, majd a rendszerváltás után a helyi önkormányzat központja lett. Az óvoda is évtizedek óta itt működik.

Ma már szinte semmi sem emlékezteti az ide látogatókat arra, hogy itt korábban apácazárda volt. Az épületet szinte teljesen átalakították, átépítették a zárdában lévő kis kápolnát is. Csupán az épület külső részén, az emeleti falfülkében elhelyezett Szűz Mária szobor utal arra, hogy itt korábban valamilyen vallásos intézmény működhetett.

A helyiek tudása a Mária-házról, a zárdáról illetően hézagos. Szinte már nem is él olyan ember a faluban, aki személyesen ismerte volna az itt lakó apácákat. Maradt egy-két emlék, történet, pár megsárgult régi fénykép és öreg sír a temetőben, ahol a kőkereszt is olyan, a mai világban már szinte alig használt nevek olvashatóak, mint Apollónia és Vilma.

Béla bácsinak három dédunokája született. Mindhárom unoka szeret rajzolni, festeni. A legidősebb most 12 éves. Az elmúlt egy évben több rajzversenyen is dobogós helyezést ért el. A legkisebb csupán 5 éves. Időről-időre a szekrény mögül előveszi dédiapja festményeit és kiállítást rendez belőlük a babáinak. Ha időm engedi, mint „figyelmes és jó anyuka” én is benézek a kiállításra. Mesélek neki dédiapáról, a grófnőről és a furcsa főkötőt viselő apácákról, akiknek a tanítása, segítsége és áldozatos munkája nélkül szegényebb lenne ez a világ, és akiknek oly sokat köszönhetnek az alsószemerédi emberek.

A szemerédi irgalmas nővérek a Máriaház épülete előtt (a fénykép eredetileg 5×5 cm nagyságú)

Viszolaicszky Károly esperes-plébános (1843-1929), aki a helyi Mária-ház igazgatója és lelki vezetője volt. A régi, megsárgult fénykép hátlapján apró, dőlt betűkkel a következő szöveg áll: „Viszolaicszky Károly. Esperes-plébános. meghalt 1929-ben. az én jó nevelőapám. árvák felkarolója. nyugodjék békében” A fénykép egy alsószemerédi idős hölgy tulajdona. Emlékezete szerint édesanyja 1908 körül, 3-4 évesen, árva gyerekként került az alsószemerédi Mária-házba. A kis árvát, Borbálát, a zárda nővérei és a plébános nevelték fel.

Felsőszemeréd. — Gróf Steinlein Ottó kastélya.

A felsőszemerédi Steinlein Saalenstein kastély fénykorában

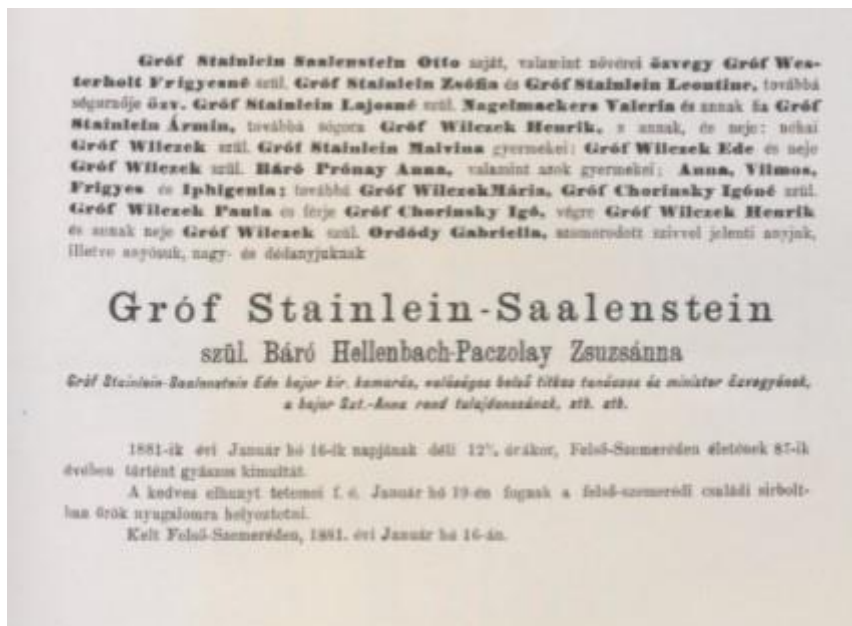
Grafen v. St'inein-Saalenstein.
 Evangelisch. Bayern und Oesterreich.
 Besitz: in Ungarn Szemeréd in der Hon'fuer Gespanschaft.

A Steinlein-Saalenstein család címere

Eduard sz. 1785. † 1833. (b. Hellenbach Zsuzsi)				
Zsófia sz. 1818. (gr. Westerholt Frigyes)	Lajos sz. 1819. (Wagelmacker Valeria sz. 1828.)	Malvina sz. 1822. (gr. Wilczek Henrik)	Leontina sz. 1826.	Otto sz. 1830.
{ Hermán-Otto sz. 1850. }				

A Stainlein-Saalenstein család családfája az élő gyermekekkel (Eduárdnak és Zsuzsannának három gyermeke meghalt: Alfréd, élt 16 hónapot, meghalt 1831-ben / Gustav, élt 8 hónapot, meghalt 1833-ban / Hermann, élt 8 évet, meghalt 1832-ben)

Az idős grófnő Stainlein-Saalenstein Zsuzsanna gyászjelentése. A grófnő 1881-ben halt, meg. Három évvel később avatták fel az alsószemerédi Mária-házat

Az alsószemerédi temetőben található irgalmas nővérek sírhelye. Pár éve közösségi összefogás eredményeként a helyiek felújították a sírhelyet, így az összes itt szolgált és elhunyt irgalmas nővér egy közös sírkeretben nyugszik. Itt nyugszik Drozdek Vilma zárdafőnöknő is.

Drozdek Vilma nővér gyászkartyája és sírkeresztje az alsószemerédi temetőben

Viszolaicszky Károly esperes-plébános felújított síremléke

A Mária-ház jobb oldalszárnya a falfülkébe beillesztett Szűz Mária szoborral (a fotó már az épület felújítása után készült)

2022-ben megjelent Gazdag Katalin: Lányok, asszonyok ünneplőben könyve. A nyugdíjas pedagógusnak az elmúlt években sikerült egy olyan gyűjteményt létrehoznia, amely a 20. század első felének népviseletét mutatja be. A Vilma

nevű apácabába a faluban működő zárdának állít emléket. Ruhája sötétkék, fején pedig a jellegzetes főkötő (kornéta) látható.

Minden igyekezetem ellenére a mai napig nem sikerült olyan fotót, képet találnom, amelyen a Mária-ház alapítója Stainlein-Saalenstein Leontine Rozália lenne látható.

Felhasznált források:

Csáky Károly néprajzkutató cikkei a Stainlein-Saalenstein családról (Börzsönyi Helikon, felvidék.ma portál)

Viszolažszky Károly megjelent cikkei az Esztergom Politikai és Társadalmi Hetilapban (1906 – 1918)

Helena Saktorová: Príspevok k poznaniu knižnice aristokracickej rodiny Stainlein-Saalenstein v Horných Semerovciach (Forum Historiae 2/2008)

Ludwig Schönchen: Ludwig Graf Stainlein von Saalenstein (1868, München)

Hans Volkmann: Robert Volmann. Sein Leben und seine Werke (1903, Leipzig)
Prágai Magyar Hirlap (1935)

Írta: Mgr. Balla Szilvia

Elérhetőség: Dolné Semerovce 13, PSC: 935 85, 0911/842 413,

silviaballova1@gmail.com,

Korosztály: felnőtt (44 év)